

*Usanboyev Javlonbek Farxod ugli,
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti,
Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘qitish (tarix)
mutaxassisligi magistranti,
Chirchiq sh., O‘zbekiston*

O‘ZBEKISTON VA UNESCO HAMKORLIGI: MADANIY MEROSNI SAQLASH VA GLOBAL TARAQQIYOT OMILI

Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekistonning UNESCO bilan hamkorligi madaniy merosni saqlash va rivojlantirish nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Unda mamlakatning nomoddiy madaniy merosi, jumladan Navruz, Shashmaqom va Palov kabi qadriyatlarning xalqaro miqyosda e’tirof etilishi yoritiladi. Shuningdek, Registan Square va Shohi Zinda kabi tarixiy obidalarni restavratsiya qilish, ta’lim va ilmiy hamkorlikni rivojlantirish hamda turizmni kengaytirish jarayonlari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotda ushbu hamkorlikning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati, mavjud muammolar va istiqboldagi ustuvor yo‘nalishlar qisqacha bayon etiladi.

Kalit so‘zlar: UNESCO, Navruz, Shashmaqom, Palov, Registan Square, Shohi Zinda.

*Усанбоев Жавлонбек Фарход угли,
Магистрант по направлению «Методика преподавания
социально-гуманитарных наук (история)»,
Чирчикский государственный
педагогический университет,
г. Чирчик, Узбекистан*

СОТРУДНИЧЕСТВО УЗБЕКИСТАНА И ЮНЕСКО: СОХРАНЕНИЕ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ И ФАКТОР ГЛОБАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация

В данной статье анализируется сотрудничество Узбекистана с ЮНЕСКО с точки зрения сохранения и развития культурного наследия. Подчеркивается международное признание нематериального культурного наследия страны, включая такие ценности, как Навруз, Шашмаком и Палов. Также рассматривается реставрация исторических памятников, таких как площадь Регистан и Шахи Зинда, развитие образовательного и научного сотрудничества, а также расширение туризма. В исследовании кратко описывается социально-экономическое значение этого сотрудничества, текущие проблемы и будущие приоритеты.

Ключевые слова: ЮНЕСКО, Навруз, Шашмаком, Палов, площадь Регистан, Шахи-Зинда.

*Usanboyev Javlonbek Farxod ugli,
Master's student in Social Sciences
and Humanities Education (History),
Chirchik State Pedagogical University,
Chirchik, Uzbekistan*

COOPERATION BETWEEN UZBEKISTAN AND UNESCO: PRESERVATION OF CULTURAL HERITAGE AND A FACTOR OF GLOBAL DEVELOPMENT

Abstract

This article analyzes Uzbekistan's cooperation with UNESCO from the perspective of preserving and developing cultural heritage. It highlights the international recognition of the country's intangible cultural heritage, including values such as Navruz, Shashmaqom, and Palov. It also examines the restoration of historical monuments such as Registan Square and Shahi Zinda, the development of educational and scientific cooperation, and the expansion of tourism. The study briefly describes the socio-economic significance of this cooperation, current problems, and future priorities.

Keywords: UNESCO, Navruz, Shashmaqom, Palov, Registan Square, Shahi Zinda.

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonlari jadallashib borayotgan bir davrda madaniy merosni asrab-avaylash va uni kelajak avlodlarga yetkazish masalasi har qachongidan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Madaniy meros nafaqat o'tmishning yodgorligi, balki jamiyatning tarixiy xotirasi, ma'naviy poydevori va milliy o'zligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, u xalqlar o'rtasidagi o'zaro anglashuvni mustahkamlash, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va global hamkorlikni chuqurlashtirishda strategik resurs sifatida namoyon bo'ladi. Zamonaviy sharoitda har bir davlat o'zining boy tarixiy va madaniy merosini nafaqat saqlash, balki uni jahon hamjamiyatiga keng targ'ib etishga intilmoqda. Bu borada xalqaro tashkilotlar, xususan UNESCO bilan hamkorlik alohida o'rin tutadi. Mazkur tashkilot madaniy va tabiiy merosni muhofaza qilish, nomoddiy qadriyatlarni asrash hamda ta'lim va ilm-fan orqali barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim platforma hisoblanadi. O'zbekiston ham o'zining boy va ko'p asrlik madaniy merosiga ega davlat sifatida ushbu jarayonlarda faol ishtirok etib kelmoqda. Mamlakatda tarixiy obidalarni saqlash, ularni restavratsiya qilish, nomoddiy merosni rivojlantirish va xalqaro miqyosda targ'ib etish davlat siyosatining ustuvor

yoʻnalishlaridan biriga aylangan. Aynan shu nuqtai nazardan, Oʻzbekiston va UNESCO oʻrtasidagi hamkorlikni oʻrganish, uning asosiy yoʻnalishlari va natijalarini tahlil qilish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mazkur maqolada Oʻzbekiston va UNESCO hamkorligining shakllanishi, uning huquqiy va institutsional asoslari, madaniy merosni saqlash borasidagi ustuvor yoʻnalishlari hamda ushbu hamkorlikning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy taraqqiyotga taʼsiri keng yoritib beriladi.

Muammoning oʻrganilganlik darajasi

Xalqaro munosabatlar nazariyasi masalalari Gʻofforov Ya.X. kabi oʻzbekistonlik olimlarning ishlarida ham oʻz aksini topgan. Gʻofforov Ya.X., Faxrutdinov D.ning "Xalqaro munosabatlar tarixi" (2010), Gʻofforov Ya.X., Poʻlatov M.E.ning "Xalqaro munosabatlar nazariyasi" (2017), Gʻofforov Ya.X.ning "Xalqaro munosabatlar tarixi: qadimgi davrdan XXI asr boshlarigacha" (2018) kabi asarlari xalqaro munosabatlar nazariyasi va tarixiga oid muhim manbalardir.

Oʻzbekistonlik tadqiqotchilar tomonidan mamlakat tashqi siyosati va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik masalalari oʻrganilgan. Xususan, A.X. Saidovning "Xalqaro huquq" (2018), Z. Islomovning "Oʻzbekiston tashqi siyosatida madaniy diplomatiya" (2020), D. Sayfullayevning "Oʻzbekiston tashqi siyosatida madaniy diplomatiya" (2022) kabi ilmiy ishlarida Oʻzbekistonning xalqaro-huquqiy munosabatlari va madaniy diplomatiya masalalari yoritilgan.

Asosiy qism

Madaniy meros insoniyat sivilizatsiyasining ajralmas tarkibiy qismi boʻlib, u nafaqat tarixiy va estetik qadriyatlarni ifodalaydi, balki jamiyatning oʻzligini anglash, milliy identifikatsiyani shakllantirish

va global miqyosda integratsiyalashuv jarayonlarida muhim strategik resurs sifatida xizmat qiladi. Ayniqsa, globallashtirish sharoitida milliy madaniyatlarni asrab-avaylash va ularni jahon hamjamiyatiga tanishtirish davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biriga aylanmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek, madaniy meros xalqning faxri va milliy o‘ziga xosligining asosidir. Shu bois uni asrash, o‘rganish va targ‘ib qilish davlat siyosatining muhim yo‘nalishiga aylangan. Bu borada UNESCO bilan hamkorlik alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada O‘zbekiston va UNESCO o‘rtasidagi hamkorlikning shakllanishi, huquqiy asoslari, asosiy yo‘nalishlari hamda ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri tizimli ravishda tahlil qilinadi.

O‘zbekistonning UNESCO bilan hamkorligi 1993-yil 26-oktabrda tashkilotga a’zo bo‘lishi bilan boshlandi. 1994-yilda UNESCO ishlari bo‘yicha Milliy komissiya tashkil etildi. Bu esa mamlakatning xalqaro madaniy, ilmiy va ta’lim sohalaridagi integratsiyasini jadallashtirdi.[UNESCO, Uzbekistan and UNESCO Cooperation, 2018.]

1996-yilda Toshkent shahrida UNESCO vakolatxonasi ochilishi hamkorlikning institutsional asoslarini mustahkamladi. Ushbu vakolatxona Markaziy Osiyoda madaniy merosni saqlash, ilmiy tadqiqotlar va ta’lim dasturlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynab kelmoqda.

O‘zbekiston UNESCO doirasidagi bir qator muhim xalqaro hujjatlarga qo‘shilgan. Ular orasida quyidagilar alohida o‘rin tutadi:

1972 World Heritage Convention - Jahon madaniy va tabiiy merosini himoya qilish

2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage - Nomoddiy madaniy merosni saqlash

1954-yilgi Gaaga konvensiyasi - qurolli mojarolar davrida madaniy boyliklarni himoya qilish

Mazkur konvensiyalar O‘zbekistonning madaniy merosni xalqaro standartlar asosida muhofaza qilish imkoniyatlarini kengaytirdi. Milliy darajada esa “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish to‘g‘risida”gi qonun asosiy huquqiy hujjat hisoblanadi.

O'zbekiston hududida joylashgan bir qator tarixiy shaharlar UNESCO Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. Ular orasida quyidagilar muhim ahamiyatga ega: Ichan Kala - Markaziy Osiyodagi eng yaxshi saqlangan o'rta asr shahri. Historic Centre of Bukhara - islom me'morchiligining noyob namunasi. Samarkand - Crossroads of Cultures - Sharq va G'arb madaniyatlari tutashgan markaz. Shahrisabz Historic Centre - Amir Temur davri me'morchiligining yodgorligi. Bu obyektlar O'zbekistonning boy tarixiy merosini jahon miqyosida namoyish etadi.

O'zbekiston bugungi kunda nafaqat moddiy yodgorliklari, balki boy va rang-barang nomoddiy madaniy merosi bilan ham jahon hamjamiyatida alohida e'tibor qozonmoqda. UNESCO tomonidan e'tirof etilgan Navruz bayrami, Shashmaqom san'ati, Palov tayyorlash an'analari hamda Bakhshi art kabi noyob meros namunalari xalqimizning asrlar davomida shakllangan ma'naviy boyligini aks ettiradi. Bu qadriyatlar nafaqat milliy o'zlikni mustahkamlaydi, balki turli xalqlar o'rtasida madaniy muloqot ko'prigini ham yaratadi.

Shu bilan birga, O'zbekistonda madaniy merosni saqlash va restavratsiya qilish ishlari ham keng ko'lamda olib borilmoqda. Ayniqsa, Registan Square majmuasining qayta tiklanishi, Shohi Zinda tarixiy ansamblining restavratsiyasi va Xorazm hududidagi qadimiy qal'alarni asrab-avaylash borasidagi ishlar milliy merosga bo'lgan e'tiborning yorqin ifodasidir. Zamonaviy texnologiyalar, xususan 3D skanerlash va raqamlashtirish usullarining joriy etilishi esa bu boylidlarni kelajak avlodlarga yanada mukammal yetkazish imkonini bermoqda.

Ta'lim va ilmiy hamkorlik sohasida ham muhim yutuqlarga erishilmoqda. Xalqaro seminarlar, treninglar va grant dasturlari orqali yosh olimlar va mutaxassislar o'z bilim va ko'nikmalarini oshirib bormoqda. Madaniy merosga oid bilimlarning ta'lim tizimiga kirib kelishi esa yosh avlodni tarixiy xotiraga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Bu jarayon milliy o'zlikni anglashni chuqurlashtirib, global tafakkur bilan uyg'unlashgan yangi avlodni shakllantirishga zamin yaratadi.

Madaniy merosning yana bir muhim jihati uning turizm rivojiga ta'siridir. UNESCO ro'yxatiga kiritilgan tarixiy maskanlar O'zbekistonni dunyo sayyohlari uchun jozibador manzilga aylantirmoqda. So'nggi yillarda turizm infratuzilmasining sezilarli darajada rivojlanishi, xalqaro forum va festivallarning tashkil etilishi hamda yangi madaniy yo'nalishlarning ochilishi natijasida mamlakat iqtisodiyotida turizmning o'rni tobora ortib bormoqda. Bu esa nafaqat iqtisodiy foyda keltirmoqda, balki O'zbekistonning boy madaniyatini jahon sahnasida namoyon etishga xizmat qilmoqda.

UNESCO bilan hamkorlikning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri ham beqiyosdir. Yangi ish o'rinlarining yaratilishi, mahalliy iqtisodiyotning rivojlanishi, xorijiy investitsiyalarning jalb etilishi va eng muhimi, milliy o'zlikning mustahkamlanishi bu hamkorlikning asosiy natijalaridan biridir. Shu bilan birga, madaniy diplomatiya vositasida O'zbekistonning xalqaro maydondagi nufuzi ham tobora ortib bormoqda. Albatta, bu yo'lda ayrim muammolar ham mavjud. Moliyaviy resurslarning yetishmasligi, malakali mutaxassislar taqchilligi va ayrim hududlarda infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi hali ham dolzarb masalalardan bo'lib qolmoqda. Biroq kelajakda raqamlashtirish jarayonlarini kengaytirish, ekologik merosni himoya qilish va yoshlar ishtirokini yanada oshirish orqali bu muammolarni bosqichma-bosqich hal etish mumkin.

Xulosa

O'zbekiston va UNESCO o'rtasidagi hamkorlik mamlakat taraqqiyotining muhim ustunlaridan biriga aylangan. Bu hamkorlik orqali O'zbekiston o'zining boy tarixiy va madaniy merosini nafaqat asrab-avaylab kelmoqda, balki uni jahon miqyosida keng targ'ib etmoqda. Kelajakda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish va xalqaro hamkorlikni mustahkamlash orqali O'zbekiston global madaniy makonda yanada mustahkam o'rin egallashi shubhasiz.

Xulosa qilib aytganda, madaniy merosni asrab-avaylash va uni kelajak avlodlarga yetkazish har qanday jamiyat taraqqiyotining muhim sharti hisoblanadi. O'zbekiston va UNESCO o'rtasidagi hamkorlik esa ushbu

yoʻnalishda samarali va barqaror tizimni shakllantirishga xizmat qilmoqda. Mazkur hamkorlik orqali mamlakat oʻzining boy tarixiy va madaniy merosini xalqaro standartlar asosida muhofaza qilish, uni keng targʻib etish hamda global madaniy makonda munosib oʻrin egallash imkoniyatiga ega boʻldi. Shuningdek, bu hamkorlik nafaqat madaniy sohada, balki ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishda ham muhim natijalarni bermoqda. Turizm salohiyatining oshishi, yangi ish oʻrinlarining yaratilishi, ilmiy va taʼlimiy aloqalarning kengayishi mamlakat taraqqiyotiga ijobiy taʼsir koʻrsatmoqda. Shu bilan birga, milliy oʻzlikni anglash, tarixiy xotirani mustahkamlash va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda ham madaniy merosning oʻrni beqiyosdir. Albatta, mavjud muammolarni bartaraf etish, xususan moliyaviy va kadrlar salohiyatini mustahkamlash, zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish hamda ekologik va madaniy merosni uygʻun holda himoya qilish kelgusidagi ustuvor vazifalardan biri boʻlib qoladi. Shu yoʻsinda olib boriladigan izchil islohotlar va xalqaro hamkorlikni yanada kengaytirish orqali Oʻzbekistonning global madaniy maydondagi oʻrni yanada mustahkamlanishi shubhasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. UNESCO. (1972). Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Paris: UNESCO.
2. UNESCO. (2003). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO.
3. UNESCO. (2018). Uzbekistan and UNESCO Cooperation. Paris: UNESCO.
4. UNESCO. (2020). Periodic Reporting on World Heritage in Central Asia. Paris: UNESCO.
5. Mirziyoyev, Sh. M. (2018). Oʻzbekiston Respublikasi madaniy merosni saqlash boʻyicha davlat siyosati nutqlari. Toshkent.

6. Karimov, I. A. (1996). O‘zbekiston va xalqaro hamkorlik yo‘nalishlari. Toshkent: O‘zbekiston.
7. Xudoyberganov, A. (2021). O‘zbekistonning UNESCO bilan hamkorligi va ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri. Toshkent: Ilmiy nashrlar.
8. Adams, L. (2010). Cultural Heritage and World Heritage Sites in Central Asia. London: Routledge.
9. Smith, L. (2006). Uses of Heritage. London: Routledge.
10. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. (2001). Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida. Toshkent.